

Οι ρίζες της κρίσης

Η κρίση της αγοράς ακινήτων αρχίζει να μετασχηματίζεται σε τραπεζική κρίση και σε κρίση νέτα σκέτα. Οι τράπεζες έφτιαξαν ζαχαρωτά-έκπληξη (την *τιλοποίηση*) τοποθετώντας σε αυτά αμφίβολες πιστώσεις, και ιδιαίτερα τα χρέη των φτωχών αμερικάνικων νοικοκυριών (τα *subprimes*) που εξαπατήθηκαν από παραπλανητικά συμβόλαια (Σ.τ.Μ. τα *subprimes* είναι δάνεια σε πελάτες που θεωρούνται «δευτέρας κατηγορίας» λόγω ελλιπούς οικονομικής επιφάνειας ή έλλειψης φερεγγυότητας στο παρελθόν). Η χρεοκοπία τους οδήγησε σε γενικευμένη απώλεια εμπιστοσύνης στην αξία αυτών των τίτλων, τη σύνθεση των οποίων κανείς δεν γνωρίζει πραγματικά, και προκάλεσε μια αλυσιδωτή αντίδραση που εξαπλώνεται στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας. Το έτος 2008 παρουσιάζεται λοιπόν πολύ κακό: Στην καλύτερη περίπτωση, η ανάπτυξη θα επιβραδυνθεί πολύ και η δημιουργία θέσεων εργασίας θα σταματήσει. Όλα αυτά εξαιτίας της ακατάσβεστης δίψας ενός λυσσασμένου χρηματιστικού κεφαλαίου.

Αλλά τι έκανε δυνατή αυτήν την παροξυσμένη χρηματοποίηση (*financiarisation*) αν όχι η οικουμενική πτώση του μεριδίου των μισθών; Σχεδόν παντού στον κόσμο το μέρος του πλούτου που επιστρέφει στους εργαζόμενους (οι οποίοι τον έχουν παραγάγει) πέφτει εδώ και, το λιγότερο, είκοσι χρόνια. Είναι ένα αποδεδειγμένο γεγονός και αναγνωρισμένο τόσο από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο όσο και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η υπεραξία αυξάνεται λοιπόν πιο γρήγορα από ό,τι το εθνικό εισόδημα αλλά δεν επενδύεται πλέον περισσότερο από πριν: Το αντίτιμο της πτώσης του μεριδίου των μισθών είναι, κατά συνέπεια, η διόγκωση της μη συσσωρευμένης υπεραξίας. Αυτή ξαναγυρνάει σε ένα ισχυρό στρώμα εχόντων και ψευτομισθωτών σε αναζήτηση τοποθετήσεων που θα μπορούσαν να την κάνουν πάλι να καρποφορήσει. Εξ ου μια τεράστια υπεραφθονία ρευστότητας και χρηματιστικών κεφαλαίων που διεκδικούν συνεχώς πιο υπερβολικές αποδόσεις.

Από ένα ορισμένο σημείο και μετά, το χρηματιστικό κεφάλαιο χάνει τον μπούσουλα. Ξεχνάει ότι ο όγκος της διαθέσιμης αξίας εξαρτάται από το βαθμό της εκμετάλλευσης και ότι αυτός δεν μπορεί, παρά τις προσπάθειες των εχόντων, να αυξηθεί χωρίς όριο. Οι χρηματιστικές κρίσεις

είναι λοιπόν από αυτή τη σκοπιά περιοδικές υπενθυμίσεις του νόμου της αξίας. Μετά τις ψευδαισθήσεις της «νέας οικονομίας», μόλις εξανεμίστηκαν μέσα στον καπνό των τραπεζικών απωλειών και οι ψευδαισθήσεις για τα νέα χρηματιστικά προϊόντα.

Οι συστάσεις που εκθειάζουν την καλύτερη διακυβέρνηση, τη μεγαλύτερη διαφάνεια κ.τ.λ. δεν έχουν τίποτα κοινό με το εφευρετικό παραλήρημα ενός χρηματιστικού κεφαλαίου που σκόπιμα έχει τεθεί εκτός κάθε ελέγχου. Όσο για τις κεντρικές τράπεζες, αυξάνουν τα επιτόκια για να θάλουν φρένο στην οικονομία κάθε φορά που ξεμυτίζει η απειλή μιας «υπερβολικής» αύξησης των μισθών. Αλλά όταν επέρχεται ο κίνδυνος χρηματιστικής κρίσης, δεν διστάζουν ούτε στιγμή να διοχετεύσουν τεράστιες ποσότητες ρευστού για να τη γλιτώσουν οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Δύο μέτρα και δύο σταθμά: Οι κεντρικές τράπεζες είναι στην υπηρεσία των συμφερόντων των εχόντων.

Όλο τούτο το χρήμα που οι έχοντες βάζουν σε αυτό το γιγάντιο καζίνο αποσπάστηκε, πέραν κάθε μέτρου, από τους μισθωτούς όλου του κόσμου. Αλλά αυτοί είναι πάλι που θα πληρώσουν τα σπασμένα: Για να απορροφηθούν οι απώλειες θα πρέπει να εξυγιανθεί η οικονομία πάνω στις πλάτες τους, βάζοντας φρένο στην ανάπτυξη, αυξάνοντας τα επιτόκια και χρησιμοποιώντας σαν πρόσχημα τις σημερινές αναταράξεις της παγκόσμιας οικονομίας για να χαμηλώσουν κι άλλο οι μισθοί των πολλών. Η χρηματιστική αναταραχή θα μπορούσε, σύμφωνα με την τελευταία αναφορά του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, να οδηγήσει σε μια αύξηση κατά 5 εκατομμύρια του αριθμού των ανέργων σε όλο τον κόσμο το 2008, μια χρονιά «*επιβαρυνμένη με αντιθέσεις και αβεβαιότητες*», όπως το εκφράζει με κινέζικη αμφισημία όρους ο γενικός διευθυντής του.

Η εύθραυστη ισορροπία της παγκόσμιας οικονομίας είναι στα πρόθυρα της ρήξης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούν δύσκολα να χρηματοδοτούν από τον υπόλοιπο κόσμο ένα αβυσσαλέο εμπορικό έλλειμμα ή να ελπίζουν να το μειώσουν χάρη στην πτώση χωρίς τέλος του δολαρίου, χωρίς αυτό να κάνει να εκραγούν οι αυξανόμενες εντάσεις με την Κίνα και την Ευρώπη. Βρισκόμαστε εδώ αντιμέτωποι με τα παράγωγα ενός «καθαρού καπιταλισμού», απελευθερωμένου από τις αλυσίδες του, ικανού να επιβάλλει μια αδιάκοπη αύξηση του βαθμού εκμετάλλευσης. Αλλά αυτό είναι ταυτόχρονα η αιχμή του δόρατος. Για να βγει ήρεμα από την τωρινή κατάσταση, θα έπρεπε η αναδιανομή των εισοδημάτων να γίνει πιο ευνοϊκή για τους μισθωτούς για να επαναπροσανατολιστούν οι βασικές οικονομίες στη ζήτηση των μισθωτών. Αλλά η κρίση δεν θα αρκέσει για να πείσει τους έχοντες να πάρουν αυθόρμητα αυτό το δρόμο όσο διαθέτουν έναν τόσο ευνοϊκό συσχετισμό δυνάμεως.

ΤΟΥ ΜΙΣΕΛ ΙΣΟΝ

Ο Μισέλ Ισόν είναι οικονομολόγος-ερευνητής στο Γαλλικό Ινστιτούτο Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών.

Το άρθρο «Οι ρίζες της κρίσης» θα δημοσιευτεί στο τεύχος Φεβρουαρίου 2008 του περιοδικού «Regards».

ΕΝΤΟΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
 Δημοσθένης Αναγνωστόπουλος-Παπαδάτος, Γιάννης Αλμπάνης, Σίσυ Βελισσαρίου, Παναγιώτης Βαβός-Τουμπάνης, Κώστας Γαβρόγλου, Νίκος Γιαννόπουλος, Θοδωρής Δρίτσας, Μάκης Καθουριάρης, Πέτρος Καλκανδής, Θόδωρος Καραγιαννίδης, Κυριάκος Κατζουράκης, Τάσος Κουράκης, Χρήστος Λάσκος, Ελένη Μουγιόκου, Μάκης Μπαλαούρας, Νίκος Μπελαβίλας, Μωυσής Μπουντουριδής, Βασίλης Πανάγου, Ελένη Πορτάλιου, Κώστας Σταμάτης

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ
 Κώστας Αθανασίου, Τάσος Κορωνάκης, Χριστόφορος Παπαδόπουλος, Χρυσούλα Στέκα, Ευκλείδης Τσακαλώτος, Τασία Χριστοδουλοπούλου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΘΕΤΟΥ
 Γρηγόρης Αποστολίδης, Αλέκος Χατζιδάκης

Το *Εντός Εποχής* κυκλοφορεί κάθε δεύτερη Κυριακή ως ένθετο στην εφημερίδα «Εποχή».